

Štek: susret dva sveta.
*Urbana legenda beogradskih intravenskih
korisnika droge¹*

Apstrakt Rad se bavi analizom urbane legende o šteku, prostoru u kome narkomani ubrizgavaju drogu, koja opisuje susret "običnih" ljudi i intravenskih narkomana. Rad opisuje, analizom legende koja kruži među narkomanima, definiše aktuelni odnos između navedena dva sveta, društvene norme i društvena pravila, težnje i potrebe narkomanske subkulturne grupe kao i druge funkcije urbanih legendi u subkulturni narkomana što nam može pomoći da narkomane posmatramo kao društvenu subgroupu i približimo sebi sliku o njima.

Glavne reči štek, intravenski narkomani, urbane legende, obični ljudi, društvo, subkultura

Štek je mesto, najčešće zatvoren prostor, u kojem intravenski korisnici droge obavljaju proces ubrizgavanja heroina² (ili ređe neke druge); štek kao prostor namenjen ubrizgavanju mora biti pre svega zaštićen od pogleda stranaca, osvetljen (radi lakšeg ubadanja igle, odnosno "pronalaženja vene"), topao (na hladnoći se vene povlače te ih je teško naći) i na poslednjem mestu čist, što je zapravo jedini uslov koji ne mora biti ispunjen s obzirom na to da sam proces ne zavisi od čistoće prostora. Upravo zbog tog poslednjeg uslova, sami intravenski korisnici droge smatraju da se najveći procenat transfera bolesti događa baš u štekovima. Iako svesni mana šteka, veliki broj intravenskih korisnika droge odlazi u štekove, da bi tamo obavili ubrizgavanje iz razloga, pre svega, nemogućnosti obavljanja ubrizgavanja kod kuće, pogodnosti

¹ Analiza ove legende nastala je na osnovu intervjuja urađenih sa intravenskim korisnicima droga u Beogradu u okviru studije koju je u 2005. godini sproveo Imperial College, HPVPI (UNDP) i Centar za Etnološka i antropološka istraživanja u Beogradu. Detaljnije o istraživanju v. B. Žikić, Antropologija AIDS-a, Rizično ponašanje intravenskih korisnika droga, Etnološka biblioteka, knjiga 19, Beograd, 2006.

² Heroin nije jedina psihoaktivna supstanca koja se koristi na ovaj način, ali jeste u potpunosti dominantna među ovdašnjim intravenskim korisnicima droge, u tolikoj meri da intravensko korišćenje droge može da se izjednači, gotovo, sa korišćenjem heroina. Upor. Žikić 2006.

lokacije šteka u odnosu na mesto kupovine heroina ili u odnosu na neku drugu lokaciju. Štekovi su najčešće podrumi zgrada, atomska skloništa, stare i napuštene zgrade, nedovršene građevine.

Iz perspektivne intravenskih korisnika droge, najgore što se može dogoditi u šteku, a što utiče na proces ubrizgavanja supstance, jeste nailazak ljudi, slučajnih prolaznika ili, kako bi oni rekli "običnih ljudi". Kako je štek, ipak, javni prostor, slučajni nailazak stanara zgrade ili bilo kojeg drugog prolaznika, nešto je što remeti proces ubrizgavanja i dovodi do neprijatnih situacija. Takvih situacija zabeleženo je mnogo u intervjuima obavljenim tokom ovog istraživanja. Možemo izdvojiti nekoliko osnovnih situacija:

1. Verbalna ili fizička agresija intravenskih korisnika droge
2. Verbalna ili fizička agresija prolaznika
3. Obostrana agresija
4. Ostavljanje poruka intravenskim korisnicima droge da više ne dolaze u štek
5. Pretnja intravenskim korisnicima droge "navodno" zaraženom iglom
6. Ljubaznost prolaznika

(1) "Dešavalo se, u krizi sam... Zimi je hladno, vene se povuku i ne mogu da se nađem, to je bilo u početku sada već gledam da se zavučem negde gde me niko ne vidi, i kažem ti: zima, traje nalaženje pola sata, nađem se jedva nekako i taman krenem i naiđe neko, žena neka, baba, deda... i : "Šta to radiš?", "Mrš bre, šta te boli šta ja radim!", već sam popizdeo, tražim pola sata! Imam sve, kupio sam i ne mogu da nađem vene...."

(2)"Mogu da ti ispričam situaciju kada je izašao neki gnevni baja koji je mislio da je mnogo jak. Počeo je nešto da urla: "Narkomani..!" i dobio je takve batine...."

(3)"Pa desilo mi se na Karaburmi, bili smo ja i ortak i on kao: " Ajde, ajde u podrum !" i ja mu kažem: "Idem kući!" i ja s njim u fazonu, i uleti neka žena tamo... U principu, mi smo izašli, na brzaka smo izašli ali ona je zvala komšije i tu je ispala frka. Zato ti kažem da izbegavam to, ne volim to."

(4)"Dešavalo se kao klince da nas vide, "Šta je bilo matori, aj marš u pizdu materinu!"

(5)"Mogu. Došli smo dva druga i ja, ušli smo unutra, bila je onako prometna ulica u centru, strogom centru gde ne žive svakakvi stanari već buržuji. Ušli smo, pošto su vrata bila zaključana - zvonili smo na interfon i rekli smo da stavljamo pakete u sandučice. Ljudi su nas pustili. Kako uđeš u zgradu tu su stanovi u prizemlju i dole je podrum. Mi smo bili bučni i oni su čuli da stalno otvaramo vrata od podruma i tu smo već skuvali sve, ja sam se ubrizgao, drugi drug se ubrizgao, treći nije. Od jednom, od buke valjda kako smo pričali, razgovarali, stanar je otvorio vrata sa motkom u ruci i krenuo je ka nama. Video je mog druga ali nije video nas dvojicu, mene i još jednog, mislio je da je dečko sam. Uleteo je, njega je udario, nas dvojica smo skočili i prebili smo čoveka bez razloga.... Žalosno ali istinito. Izletili smo i pobjegli. Nismo baš prebili čoveka, onesposobili smo ga, gurnuli smo ga par puta. Čovek je počeo da se dere, mi smo pobjegli i od tada nismo više svraćali nikada u taj štek."

(6)"Pa ništa, ja sam po ličnosti malo... Opsujem, oteram: "Šta je, nemoj da ti dođem da te sad izbušim ovim špicem!", svako će da pobjegne."

Verbalna ili fizička agresija zavisi od karaktera prolaznika: ako je prolaznik žena ili starija osoba, sukob se završava verbalno, što je u skladu sa opštim društvenim pravilima "ne tući se sa slabijim od sebe". Sa druge strane, fizička agresija intravenskih korisnika droge izazvana je kao reakcija na fizičku agresiju prolaznika. Agresija i sukob u oba slučaja izazvani su susretom dva sveta: sveta intravenskih korisnika droge i sveta običnih ljudi. Intravenski korisnici droge nemaju mnogo kontakta sa tzv. običnim ljudima. Ti ljudi mogu, obično, a) da ne prepoznaju intravenske korisnike droge kao takve, ili b) da budu upoznati sa njihovim identitetom zavisnika. Naravno, kada je u pitanju policija, sa njom dolaze u kontakt isključivo u kontekstu svog identiteta intravenskih korisnika droge, što se odnosi i na apotekare od kojih moraju kupiti špric za ubrizgavanje, te delimično na lekare. Za intravenske korisnike droge, policija predstavlja svakodnevnu opasnost i pretnju njihovom načinu života, dok se pred lekarima otkrivaju kao zavisnici, najčešće, zajedno sa otkrivanjem sopstvene zaraženosti HIV-om i/ili HCV-om, kao infekcijama na koje je ta populacija posebno vulnerabilna. Zbog toga direktni susret sveta intravenskih korisnika droge i sveta običnih ljudi, izlazi iz konteksta svakodnevnog života oba sveta, a pri tom predstavlja veliku neprijatnost, remećenje mira, rušenje zamišljene slike granice koja među njima postoji i potencijalnu opasnost kako svetu intravenskih korisnika droge, tako i svetu običnih ljudi. Zbog takvog, višestrukog karaktera susreta dva sveta, ova situacija jeste predmet urbane narativizacije, odnosno stvaranja urbanih legendi u svetu intravenskih korisnika droga³.

Prolaznik koji nailazi u trenutku ubrizgavanja, posmatrajući samu praksu ubrizgavanja, otkriva njihov sakriveni identitet intravenskih korisnika droge

³ Funkcijom urbanih legendi obično se smatra to da je izražavanje i kanalisanje kolektivnog straha od nepoznatog, novog i modernog sveta; urbane legende izražavaju sukob između starog, tradicionalnog i novog, modernog sveta. Legende kanališu društveni strah vezan za određene probleme društva. Ljude plaši ono što im je nepoznato, a urbane legende nalaze se upravo u susretu ljudi sa tim novim, nepoznatim. Situacija susreta sa intravenskim korisnicima droga, pri čemu se otkriva njihov identitet intravenskih korisnika droge, jeste situacija susreta sa novim, nepoznatim, sa nečim što su znali ali nisu verovali da postoji. Isto tako, sami intravenski korisnici droge imaju strah da bi se takva situacija u kojoj su "uhvaćeni" na delu mogla dogoditi. Literatura o funkciji legende jeste brojna, pogledati npr.: J. N. Kapferer, *A Mass poisoning Rumor in Europe*, *Public Opinion Quarterly*, Vol. 53, No 4, 467-481; P. Donovan, *Crime Legends in New Medium: Fact, Fiction and Loss Authority*, *Theoretical Criminology*, Vol. 6, No.2, 2002; V. Champion-Vincent, *Demonologies in Contemporary Legends and Panics, Satanism and Baby Parts stories*, *Fabula* 34 (1993); P. Donovan, *No Way of Knowing: Crime, Urban Legends, and the Internet*, New York, 2004; J. Best, G.T. Horiuchi, *The Razor Blade in Apple: The social Construction of Urban legend*, *Social Problems* Vol.31, No 5, 1985, 488-499.

neposredno⁴ i zbog toga u priči mora biti kažnjen⁵, verbalno ili fizički. U jednoj od verzija napominje se, čak, da je prolaznik nedužan, ali je morao biti kažnjen, ipak, zbog kršenja društvenih pravila koja vladaju u svetu intravenskih korisnika droge. U ovom slučaju, u skladu sa onim "ko priča" ide i ko postavlja pravila, a to je intravenski korisnik droge; vrednosti ispoljene u legendi jesu vrednosti te subkulturne grupe. To društveno pravilo, kao što smo videli u prvom primeru, jeste pravilo neremećenja procesa (obreda) ubrizgavanja, što je i slikovito opisano, "Toliko sam se mučio da pronađem venu i on je sve pokvario!". Ono po čemu je prolaznik, ipak, nedužan jeste nepoznavanje i neshvatanje društvenih pravila sveta u kojem se obreo slučajno. Dakle, prolaznik nesvesno narušava mukotrpan proces ubrizgavanja, koji bi trebalo da se odvija neometano u intimnoj atmosferi.

Ako pogledamo s druge strane, nije kažnjen samo prolaznik već i intravenski korisnik droge. Kažnjen je time što mu je tajni identitet otkriven, a u pojedinim od navedenih legendi to podrazumeva postidečnost ili čak i gubitak sigurnog šteka. Da bi odgovorili na pitanje zašto je kažnjen intravenski korisnik droge, moramo se osvrnuti na sam štek. Štek je prostor običnih ljudi prisvojen od strane intravenskih korisnika droge i prilagođen njihovim potrebama. Dakle, prostor nazvan štekom predstavlja inverziju svojine nad prostorom i, u slučaju otkrivanja narkomana u njemu, inverziju uloge gosta i domaćina; i jedni i drugi su neželjeni gosti tog prostora i stoga ne može samo prolaznik biti kažnjen. Intravenski korisnik droge kažnjen je zbog prisvajanja tuđeg prostora kao svog. On, u skladu sa svojim shvatanjima, sam sebe i doživljava kao uljeza (krije dokaze boravka, ulazi u tišini, koristi se lažima da bi mogao da uđe u štek). Društvena pravila narkomanskog šteka podrazumevaju titulaciju svojine čak i samih intravenskih korisnika droge unutar te grupe ("to je moj štek ti nađi sebi svoj", "to je moj špric ti uzmi svoj"), pa samim tim, podrazumeva se potencijalna opasnost boravka u šteku kao tuđem, otuđenom prostoru. U jednoj od verzija napominje se da su intravenski korisnici droge "bili mnogo bučni", narušili su pravilo tajnosti boravka u tuđem prostoru, ili da nazovemo to tako: narušili su pored prostornog i pravilo "zvuka". Pravilo intravenskih korisnika droge podrazumeva uklanjanje svih vrsta dokaza boravka u šteku (špricevi i igle se ne ostavljaju u šteku isl.), njihovo prisustvo mora biti vizuelno neprimetno (pored zvučnog) baš zbog izbegavanja situacija kontakta sa prolaznicima. Kršenje pravila prisvajanja tuđeg prostora, kao i neprikrivanje tragova i dokaza o tome, dovodi u legendi do kažnjavanja.

⁴ Identitet intravenskih korisnika droge spada u grupu skrivenih identiteta koje pojedinac poseduje.

⁵ Po metodu analize legende koju predlaže G. A. Fine, legenda kažnjava prekršioća društvenih normi, čime se kod publike postiže efekat učvršćivanja društvenih normi; G. A. Fine, *Manufacturing Tales: Sex and Money in Contemporary Legends*, University of Tennessee Press (Knoxville, TN), 1992.

Intravenski korisnik droge nije kažnjen zbog toga što je narkoman. On nije kažnjen, dakle, zbog toga što je prekršio društveno pravilo "običnih" ljudi – "ne drogiraj se", što bi bilo logično iz naše perspektive, perspektive "običnih" ljudi. Razlog tome leži u vrednostima⁶ koje legenda oslikava a to su vrednosti grupe intravenskih korisnika droge.

Legenda ima za cilj da osvetli kulturne stavove (u ovom slučaju intravenskih korisnika droge), strahove, brige, odnosno, društvene vrednosti date populacije⁷. Shodno tome, ova legenda izražava obostrani strah i nepoverenje koje vlada između intravenskih korisnika droge i običnih ljudi, tačnij – oslikava stav običnih ljudi, odnosno društva prema intravenskim korisnicima droge, ali i stav intravenskih korisnika droge prema širem društvu, a u to spada i želja za neremećenjem njihovog poretka stvari, želja da budu shvaćeni kao pripadnici sopstvene potkulture, sa sopstvenim potrebama vezanim za njihov grupni identitet, identitet intravenskih korisnika droge. U verziji u kojoj narkoman preči iglom zaraženom HIV-om, nepoverenje i strah koji postoje između dve grupe, pojačani su još više. U toj verziji, vidimo da ne samo da intravenski korisnik droge nije shvaćen od strane društva, već i to da je običan čovek neinformisan u vezi intravenskih korisnika droge. Intravenski korisnik droge polazi od stava da običan čovek misli da "svaki narkoman ima sidu", da je "svaki narkoman spreman da zarazi drugoga jer je svaki narkoman zao" i slično. Dakle, u običnom čoveku intravenski korisnik droge vidi nosioca nerazumevanja i predrasuda, što predstavlja jedan od razloga kažnjavanja tzv. običnog čoveka; prolaznik je kažnjen jer je neinformisan, zbog sopstvenog neznanja, tj. nekompetencije za dati društveni kontekst.

Poruka legende upućena je društvu: to što mi radimo naša je stvar, ne dirajte nas. Izražava želju intravenskih korisnika droge da budu integrisani u šire društvo takvi kakvi jesu, što svakako ne uključuje predrasude o njima koje ima običan svet, odnosno, intravenski korisnici droge ne žele da budu onakvi kakvi sami smatraju da nisu (prljavi, sidaši, zli...). S druge strane, to što je i intravenski korisnik droge kažnjen u legendi, upućuje na njegovu bespomoćnost. Niko od njih ne bi ubrizgavao drogu u štek da ima mogućnosti da to obavlja na nekom drugom mestu. Nužda ga je navela da remeti tuđi prostor i društvo bi to moralo da shvati – ili barem tako misle intravenski korisnici droge. Oni ne mogu da vrše ubrizgavanje u svojoj kući zbog ukućana (to je privilegija retkih i uglavnom starijih među njima koji poseduju svoj stan), odlazak u tuđi stan sa sobom nosi obavezu odvajanja dela heroína domaćinu⁸ što nikome od njih nije

⁶ O vrednostima izraženim u legendama kao osnovom analiziranja legedni uopšte pogledati u B. Krane, The Structure of Value in "Roommates Death": a Methodology For Interpretative Analysis of Folk Legends, Journal of Folklore Institute, Vol.14, 1977, 133-149.

⁷ O društvenim vrednostima pogledati u: Fine 1999.

⁸ V. Žikić 2006.

svejedno, s obzirom na to da je heroin skup a dolazak do para nije ni malo lak, a retki odlasci kod prijatelja kada im ukućani nisu kod kuće po svojoj učestalosti znatno su ispod nivoa dnevnih potreba za ubrizgavanjem prosečnog intravenskog korisnika droge. Opšte stanje bespomoćnosti u kojem se intravenski korisnik droge nalazi, zahteva od društva pomoć i razumevanje za njihovu zavisnost, koju sami doživljavaju kao bolest. Odatle, ova legenda, pored toga što upućuje intravenske korisnike droge u pravila ponašanja u štek, upozorava na kontakt sa običnim ljudima i na posledice koje taj kontakt može prozvesti, ona upućuje i poruku društvu da ih shvati, da im pomogne, da oni nisu izabrali takav obrazac ponašanja, te da bi društvo to moralo da shvati. Legenda se odnosi, dakle, na opštu potrebu intravenskih korisnika droge da budu prihvaćeni od strane društva. Takođe, slučajevi agresije prenose poruku spoljnom svetu da intravenski korisnici droge nisu bezrazložno agresivni: agresija je vid kažnjavanja onoga ko otkrije njihov identitet i ko ih ometa u procesu ubrizgavanja. Agresija je kazna i naglašava granicu koja već postoji između intravenskih korisnika droge i običnih ljudi, a koja je ustanovljena od strane šireg društva. Intravenski korisnici droge smatraju da nisu oni ti koji su napravili granicu, ali je održavaju; održavanje granice od strane doživljavaju kao vrstu borbe za očuvanjem svog identiteta.

U formi upozorenja, ova legenda opominje intravenske korisnike droge na opreznost boravka u štek, na neophodnost prikrivanja tragova i opasnost susreta sa tzv. običnim ljudima jer, kako se u nekim verzijama to eksplicitno i naglašava, sledeći put to može biti policija. Policija u ovim verzijama ima funkciju opomene, pretnje. Kako je policija realnost sa kojom su intravenski korisnici droge svakodnevno suočeni, susret sa policijom nema funkciju odskakanja od svakodnevice u toj meri u kojoj ima susret sa prolaznicima. Svet bi se po tipologiji intravenskih korisnika droge delio na narkomane, policajce i strejt ljude. Pretnja prolaznika narkomanu policijom povezuje ove tri grupe u kružnu formu u kojoj običan čovek posreduje u borbi policije protiv narkomana – zauzima poziciju medijuma, kao što je navedeno u sledećim primerima (1 i 2):

(1) "Nego smo mi stalno dolazili u štek, dolazili, dolazili i jednog dana dođemo i stoji jedan veliki papir i piše: "Narkomani, da znate o ovome je obavestena milicija a ako vas ja budem zatekao ovde tako ću da vam nalupam šamare, bolje da vas ja ne nađem" – to je bilo na papiru napisano."

(2) "Pa meni se nisu desile, ako naleti neko i ja budem ljubazan: "Izvinite, stvarno..." i čovek vidi da sam ljubazan i to i onda kaže: "Ajde kad završiš to nemoj više da dolaziš. Molim te, ako vidi drugi put zvaću policiju.", većinom se na tome završavalo: "Nemoj više ovde da dolaziš, zvaćemo policiju."

(3) "Jeste, kako nije! Siđu! Par puta me je uvatio čovek dole, kao: "Šta radiš?!", ja kao: "Ništa! Došao sam da se operem malo, da se sakrijem od nekog...", on kao: "Ma daj! Znam ja šta vi radite! Nemoj, meni deca ovde silaze po biciklu! Nemoj da vas vide deca...", taj neki fazon..."

Pored agresije intravenskih korisnike droge ili obostrane agresije, čest je slučaj da se kontakt dva sveta jednostavno završi na opomeni "Nemojte više ovde da dolazite". Ako se opet osvrnemo na to "ko priča", možemo primetiti da oni koji su naveli ovakve primere jesu mlađi intravenski korisnici droge, a ovakve verzije jesu umnogome ređe od "agresivnih" verzija. Ipak, u ovim verzijama vidimo da stav društva popušta u odnosu na narkomane a informisanost o njima raste. U prvoj od navedenih verzija, intravenski korisnik droge pokušava da slaže prolaznika ali ne uspeva. Uz to, prolaznik daje objašnjenje zašto ne želi da oni obavljaju ubrizgavanje u tom prostoru (šteku). Onaj ko je kažnjen u ovom slučaju jeste samo intravenski korisnik droge, on je postidjen, ostao je bez šteka. Doduše, ostajanje bez šteka samo naslućujemo, zapravo retko u kojoj priči se eksplicitno naglašava i to samo u jednoj, ali uzimamo da je to logična posledica ovakvog razvoja događaja. Običan čovek u ovom slučaju nije kažnjen, on je na dobitku – izbacio je uljeza i oslobodio se svog straha. Koje je, u ovom slučaju, društveno pravilo prekršio intravenski korisnik droge, kada je morao biti kažnjen? On nije prekršio ni jedno pravilo manje ni više u odnosu na prethodnu verziju, ali je prolaznik izbegao svoju kaznu. Prolaznik je nagrađen od strane intravenskog korisnika droge time što nije kažnjen psovkom niti fizičkim obračunom ili pretnjom, zbog prolaznikovog markar i delimičnog razumevanja (ili bolje reći poznavanja) njihovog položaja. U jednoj verziji, prolaznik daje i objašnjenje, razgovara sa intravenskim korisnicima droge kao sa razumnim, sebi ravnim bićem. Ova verzija jeste modifikovana prethodna verzija: društvo počinje da razume intravenske korisnike droge, ali ih i dalje ne želi u svojoj okolini. U toj verziji, možemo da kažemo da intravenski korisnik droge više nije opasan i nije pretnja tom istom društvu. Društvo je prihvatilo intravenske korisnike droge a intravenski korisnik droge jeste kažnjen, jer on sam nije prihvatio pravilo društva koje prihvata njega, odnosno, koje počinje da prihvata njega.

U verziji ostavljanja poruke društvo je predstavljeno ne u liku stanara ili prolaznika, već kao nevidljiva opasnost. U toj verziji naglašena je konstantnost dolaska u štek. Kažnjavanje intravenskih korisnika droge u ovom slučaju jeste očigledno, očiglednije nego u ostalim verzijama. Naime, intravenski korisnici droge kažnjeni su ne samo zbog konstantnog dolaska u štek nego i zbog neprikrivanja dokaza boravka u njemu, odnosno narušavanja pravila reda koja vladaju u tuđem prostoru: ostavili su materijalne tragove boravka ili su bili suviše bučni ili očigledni te su ih stanari opazili. Ostavljanje pisanje poruke vrlo je čest detalj u naraciji urbanih legendi uopšte⁹. Ovakvim vidom indirektno komunikacije obično se prenosi važna poruka – važna za tok radnje i važna za tumačenje same poruke legende. Indirektna komunikacija naglašava

⁹ Pogledati u: G. A. Fine, Welcome to the World of AIDS: Fantasies of Female Revenge, Western Folklore, Vol. 46, No 3, 1987, 192-197.

va bespomoćnost onoga koji poruku čita jer nije u mogućnosti da reaguje ni na jedan način, čime sadržaj poruke dobija još veću težinu. Tako i u slučaju ove legende poruka koju su intravenski korisnici droge zatekli u štek u jeste poruka koju je ostavio "pobednik". Društvo ostavlja jasnu i nedvosmisleno poruku, intravenski korisnik droge nije u mogućnosti da reaguje, sukob i direktni kontakt jesu izbegnuti, dva sveta došla u indirektni kontakt. I u ovom slučaju, intravenski korisnik droge jeste nemoćan: štek koji koristi otkriven je, dok on ostaje delatno nemoćan pred sadržajem poruke. Komunikacija jeste uspostavljena bez suvišnih neprijatnosti, a priča prenosi poruku o nepoželjnosti intravenskih korisnika droge i o "pobedi" društva nad njima. Time se implicira da će društvo misliti, eventualno, da je problem zaista rešen, iako postoji i dalje: poput poruke "nevidljivog protivnika", tako i problem postaje "nevidljiv", što ne znači, naravno, da protivnik i problem ne postoje.

Kao što smo videli, intravenske korisnici droge putem ove legende izražavaju želju da budu shvaćeni od strane društva. Onoga trenutka kada ih je društvo prihvatilo, makar i u najbeznačajnijem vidu, kao u novijim verzijama koje smo naveli, intravenski korisnici droge prestali su da kažnjavaju njegove pripadnike u svojim urbanim legendama. Legenda izražava potrebu da se narkomani integrišu u društveni život zajednice takvi kakvi jesu, oni jesu deo društva i ma koliko društvo zatvaralo oči pred njima oni su tu. S druge strane, legenda opominje same intravenske korisnike droge da se moraju pridržavati određenih pravila koje njihov način života podrazumeva: otkrivanje narkomanskog identiteta pojedinca, nosi sa sobom ozbiljne društvene posledice, pa ova priča služi kao opomena da ih uvek neko može videti, da moraju biti oprezniji i tražiti sigurnije mesto, pojačava normu sakrivanja identiteta, jača osećaj zajedništva unutar grupe intravenskih korisnika droge.

Videli smo da se sadržaj legende menja u skladu sa promenom društvenih pravila, odnosno, društvenih odnosa u realnom vremenu. Tako, ista legenda koja opisuje događaje u štek u, menja svoj sadržaj, menja ulogu pobednika i gubitnika, menja saznanja sveta intravenskih korisnika droge i sveta običnih ljudi i obrnuto, menja na kraju krajeva prirodu same interakciju dva sveta. Iz toga možemo videti da se urbani folklor ove društvene grupe menja u skladu sa promenom same socijalne realnosti, što predstavlja karakteristiku urbanih legendi kao žanra uopšte¹⁰, a intravenski korisnici droge putem ovakve vrste komunikacije, prenošenjem ovakvih vrsta "svežih" informacija "iz prve ruke" u formi "istinitog događaja"¹¹, pokušavaju da pronađu svoje mesto u društvu.

¹⁰ S. A. Stine, The Snuff film: The Making of an Urban Legend - Urban Legends, Sceptical Inquirer, May-June, 1999.

¹¹ Osobine priče kojom se "prenosi" događaj iz prve ruke, u formi istinitog događaja, predstavljaju jednu od osnovnih karakteristika urbanih legendi uopšte. O tome pogledati npr. u: L. Degh, A. Vazsonyi, The Memorata and the Proto-memorata, The

Drugom intravenskom korisniku droge objašnjava se odnos dva sveta, olakšava se takvom slušaocu da zauzme stav u odnosu na spoljni svet ali i utiče njegovu pretpostavljenu reakciju u sličnoj situaciji, upozorava ga na situaciju u kojoj se može naći i susret koji može da očekuje. Ujedno, ovakva priča običnim ljudima objašnjava iste stvari: slušaoc zauzima stav prema intravenskim korisnicima droge i naspram toga određuje svoj način reagovanja u istoj situaciji. Nova verzija legende o šteku objašnjava i to da su intravenski korisnici droge razumna bića, te da se sa njima može razgovorom razrešiti potencijalno neprijatna situacija.

Urbane legende oslikavaju stvarna zbivanja u društvu, svaka izmena u društvu ogleda se u njima¹² a legende o susretu dva sveta postojeće i dok postoje marignalne populacijeju društvu. Širenje informacija o aktuelnim zbivanjima u samom svetu intravenskih korisnika droga i o njihovom aktuelnom odnosu prema onima koji ne pripadaju tom svetu, predstavlja samo jednu funkciju, koju urbane legende imaju u datoj subkulturi. Urbane legende, kao što smo videli u analizi, jesu mehanizam širenja društvenih normi i pravila ponašanja među samim intravenskim korisnicima droge, a ujedno i mehanizam indirektno komunikacije dva sveta kojim se obostrano prenose poruke iz jednog sveta u drugi.

Elena Kuneski

"ŠTEK": WHEN TWO WORLDS COLLIDE. BELGRADE IDUS' URBAN LEGEND

This paper represents an analysis of an urban legend about "štek", the space in which injecting drug users (IDUs) inject drugs. The analysis demonstrates how the legend describes and delineates the two worlds – that of the "common" people and that of the IDUs. The legend is also used to define relations between these two worlds, social norms and rules, and needs and desires of the IDU subculture. The uses of urban legends in IDU subculture confirm that IDUs can be studied as a separate social entity.

Journal of American Folklore, Vol. 187, No. 345 (Jul., 1974); V. Campion Vincent, Organ Theft Narratives as Medical and Social Critique, Journal of Folklore Research 39, No.1, 2002.

¹² Stine 1999.